

«Διαμορφώνοντας επαγγελματικές κοινότητες μάθησης: Η υλοποίηση του προγράμματος της επαγγελματικής μάθησης στο σχολείο με αναπτυξιακή και αναστοχαστική προοπτική»

Βασίλης Τσάφος

ΕΚΠΑ

Δομή εισήγησης

- Οι τρόποι με τους οποίους τα σχολεία που συμμετέχουν στο πρόγραμμα *Επαγγελματική Μάθηση* ανέπτυξαν μια δυναμική συλλογικής παρέμβασης και οι εκπαιδευτικοί συγκρότησαν σταδιακά μια ομάδα με κοινά ενδιαφέροντα και αναζητήσεις σε ένα πλαίσιο κοινής δράσης λειτουργώντας ως επαγγελματική κοινότητα μάθησης:
 - α) οι πρακτικές που τα σχολεία υιοθέτησαν,
 - β) οι δυσκολίες που συνάντησαν,
 - γ) οι παράγοντες που λειτούργησαν ενισχυτικά στην προοπτική της βελτίωσης.

Πρόγραμμα Επαγγελματικής Μάθησης

«Το πρόγραμμα επαγγελματικής μάθησης είναι τρόπος δουλειάς που βασίζεται στο σχολείο και ανανοηματοδοτεί τις παιδαγωγικές του αρχές»

«Η επαγγελματική μάθηση είναι το πρόγραμμα που μπορεί να αναπτυχθεί μόνο αν οι εκπαιδευτικοί βιώσουν τη δυναμική του»

«Μέσα από την επαγγελματική μάθηση οι εκπαιδευτικοί νοηματοδοτούν το ζήτημα που απασχολεί το σχολείο... και σταδιακά (ανα)συγκροτούν τον ρόλο τους».

Πρόγραμμα Επαγγελματικής Μάθησης

- «*Η Επαγγελματική Μάθηση είναι ένα πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς, το περιεχόμενο της οποίας διαμορφώνεται στο εκάστοτε σχολείο από τους/τις εκπαιδευτικούς του σχολείου στο πλαίσιο των δικών τους προκλήσεων*».
- «*Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα γίνεται κατανοητό ότι μέσα από τη στοχευμένη δράση των εκπαιδευτικών θα επέρθει η όποια αλλαγή-μάθηση*».

Η διαδικασία της ανάπτυξης μιας τέτοιας κοινότητας στο σχολείο περιλαμβάνει:

- Το επαγγελματικό προσωπικό απαρτίζει μια κοινότητα: έχει κοινό όραμα και κοινή ευθύνη για την επίτευξη των μαθησιακών στόχων.
- Αναπτύσσει συλλογικό και συμμετοχικό κλίμα.
- Διαμορφώνει στα μέλη της ηθική δέσμευση για υψηλού επιπέδου μάθηση για όλους και για συνεχή βελτίωση.
- Εμπλέκει τα μέλη της σε συλλογική διερεύνηση των πρακτικών τους και των εκπαιδευτικών αξιών που τις στηρίζουν.
- Αναπτύσσει διαλογικές, διερευνητικές και αναστοχαστικές πρακτικές.

(Nehring & Fitzsimons, 2011: 515).

Στοχασμός

- *«η ενεργός, συνεχής και προσεκτική διερεύνηση κάθε πεποίθησης ή μορφής γνώσης υπό το φως των αντιλήψεων που την υποστηρίζουν και των συνεπειών στις οποίες αυτή οδηγεί»*

(Dewey, 1933: 9)

Στάση εκπαιδευτικών

Η στάση των εκπαιδευτικών καθορίζεται από:

- την κουλτούρα που σταδιακά διαμορφώνεται στο σχολείο,
- την ανταπόκριση της διαδικασίας σε πραγματικές ανάγκες των εκπαιδευτικών (ποιες είναι αυτές και πώς διαμορφώνονται;),
- τη συμμετοχή τους στη διαμόρφωση του προγράμματος,
- τις παρεμβάσεις όσων υποστηρίζουν το πρόγραμμα (υποστηρικτής, συντονιστής, διευθυντής...).

Περιοριστικές παράμετροι: «αντικειμενικές»

- η ανταγωνιστική κουλτούρα του σχολείου (ιεραρχική οργάνωση του σχολείου)
- ο γνωσιοκεντρικός & εξετασιοκεντρικός προσανατολισμός του εκπαιδευτικού συστήματος
- το διαμορφωμένο πλαίσιο των παιδαγωγικών αρχών (διεκπεραιωτικός ρόλος εκπαιδευτικού)
- η επιβαλλόμενη εμπλοκή (πώς εμπλέκεται ο εκπαιδευτικός στη διαδικασία;)
- η κυρίαρχη λογική του επαγγελματισμού (μαθαίνω πώς να εφαρμόζω...)

Περιοριστικές παράμετροι «υποκειμενικές»

- οι εύλογες πολλές φορές αντιστάσεις των εκπαιδευτικών
- η διαχειριστική αξιοποίηση του προγράμματος
- η αβεβαιότητα και η ανασφάλεια όσων εμπλέκονται στη διαδικασία

Νοηματοδοτώντας την *Επαγγελματική Μάθηση* στην πράξη

- Πώς οικοδομούν οι εκπαιδευτικοί μια κουλτούρα στοχασμού, συνεργασίας και έρευνας στην προοπτική της λήψης αποφάσεων;
- Πώς συμμετέχοντας σε μια τέτοια διαδικασία δεσμεύονται στην αναζήτηση και τον καθορισμό κοινών στόχων και μιας κοινής οπτικής;

Βασικά ερωτήματα

- «Πώς θα μεταβούμε από το δεν έχω χρόνο στο θέλω να αλλάξω;»
- «Πώς θα διαμορφωθούν οι κατάλληλες συνθήκες και θα υποστηριχθεί ο αναστοχασμός;»
- «Πώς οι εκπαιδευτικοί θα αλληλεπιδράσουν ώστε να αισθανθούν ότι συμμετέχουν σε μια κοινότητα μάθησης;»

Ας δούμε
ποιες απαντήσεις δόθηκαν
μέσα από τη δράση των σχολείων
Ποιες ήταν οι αποτελεσματικές πρακτικές;

Η φωνή των συμμετεχόντων στην εκπαιδευτική διαδικασία

- Η ανάδειξη των φωνών όσων συμμετέχουν μέσα κυρίως από την καταγραφή αναγκών
- Η φωνή των μαθητών/τριών:
«Η ανακοίνωση των αποτελεσμάτων από τα ερωτηματολόγια των μαθητών. Ακούστηκε η φωνή των μαθητών και οι εκπαιδευτικοί άρχισαν να αντιλαμβάνονται ότι θα πρέπει να αφουκράζονται τους μαθητές.»
- Η φωνή των εκπαιδευτικών:
«Καταλυτικό υπήρξε το γεγονός ότι ακούστηκε η φωνή τους (μέσα από τα ερωτηματολόγια καταγραφής αναγκών).»
«Η βασική μου επιδίωξη ήταν η διάγνωση αναγκών, που έγινε στην αρχή της χρονιάς, με ξεκάθαρη ανάγκη του σχολείου τη βελτίωση του κλίματος, να γίνει πραγματική ανάγκη των εκπαιδευτικών, όχι κάτι που απλώς γράφτηκε σε ένα χαρτί. Να γίνει η επαγγελματική μάθηση ορατή στο σχολείο.»
- Διαμορφώνεται ένα διαφορετικό κλίμα στο σχολείο: συμμετοχικότητα, κουλτούρα υπευθυνότητας...

Ο πρωταγωνιστικός ρόλος εκπαιδευτικών

- Η ανάδειξη του ρόλου των εκπαιδευτικών και η συνειδητοποίηση της σημασίας της ενεργητικής εμπλοκής στο πρόγραμμα:

«Στηρίζοντας το σχολείο σε κάθε βήμα, προσπαθώντας να τους πείσω ότι δεν είναι κάτι που επιβάλλεται από έξω ούτε κάποια δράση που πρέπει να γίνει με κάποιο συγκεκριμένο τρόπο, αλλά μια διαδικασία μέσα από την οποία οι ίδιοι αποφασίζουν τι θα γίνει και οι ίδιοι θα την αξιολογήσουν.»

«Κάποιοι συνάδελφοι στην αρχή ήταν κάπως απαθείς όμως αυτό άλλαξε για όλους μετά τις πρώτες αναστοχαστικές συναντήσεις σε μικρές ομάδες. Εκεί νομίζω συνειδητοποίησαν ότι οι ίδιοι καθορίζουν το τι γίνεται και ότι ως υποστηρίκτρια συντονίζω και κατευθύνω ανάλογα με το τι μου ζητούν και επιθυμούν.»

Ο πρωταγωνιστικός ρόλος των εκπαιδευτικών

- Η μη επιβαλλόμενη εμπλοκή στο πρόγραμμα (ανάπτυξη προγράμματος από την βάση στην κορυφή της ιεραρχίας):

«Οι υπόλοιποι συνάδελφοι θεωρώ ότι ήταν από θετικοί έως ουδέτεροι στην αρχή. Στην πορεία όμως όλοι ενεπλάκησαν στις δράσεις σε μεγάλο ή μικρότερο βαθμό και στην πλειονότητά τους είδαν την υποστήριξη θετικά και με ανακούφιση που δεν εμπεριείχε το στοιχείο του «υποχρεωτικού.»»

«Οι δράσεις δεν επιβλήθηκαν στους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς από τη διεύθυνση αλλά συναποφασίστηκαν σε συνεδρίες προσωπικού.»»

Σταδιακή ανάπτυξη της δυναμικής

- Η σταδιακή εμπλοκή στο πρόγραμμα (συζητήσεις & αναζητήσεις, μικρές ομάδες εργασίας...). Οικοδομείται η προοπτική της βελτίωσης και της επαγγελματικής ανάπτυξης:

«Αρχικά, ένοιωσαν άνετα με τη διαδικασία (τουλάχιστον μια μικρή ομάδα εκπαιδευτικών) και ξεκίνησαν τις πρώτες δράσεις. Στην πορεία διασκεδάστηκαν ανησυχίες/φόβοι και αναπτύχθηκαν καλύτερες διαπροσωπικές σχέσεις.»

«Εκκινώντας από μικρά και συγκεκριμένα καταλαβαίνουμε ότι η δράση έχει αποτελεσματικότητα.»

«Πολύ βοήθησε ότι η δράση προσαρμόστηκε στον ρυθμό των εκπαιδευτικών. Δεν τους ζητήθηκαν άμεσες δεσμεύσεις ούτε να πάρουν βεβιασμένες αποφάσεις.»

Υποστήριξη εκπαιδευτικών

- Η μετάβαση από τον διεκπεραιωτικό στον παρεμβατικό ρόλο: Ποια είναι τα προβλήματα και πώς μπορούμε να τα επιλύσουμε;
«Σημείο εκκίνησης του Προγράμματος είναι η συμμετοχή των εκπαιδευτικών στη λήψη αποφάσεων, αλλά και η βελτίωση των σχέσεων με την ευρύτερη Σχολική Μονάδα.»
- Πρόκειται για μια από κάτω προς τα πάνω (bottom-up) προσέγγιση της επαγγελματικής ανάπτυξης, όπου οι εκπαιδευτικοί έχουν ενεργό ρόλο.

Σταδιακή ανάπτυξη αναστοχαστικών πρακτικών

- Διαμόρφωση κλίματος εμπιστοσύνης: ανάδειξη της αξίας της πρακτικής κρίσης του εκπαιδευτικού μέσα από τον διερευνητικό και συνεργατικό προσανατολισμό της δράσης:

«Μπήκαν ζητήματα για προβληματισμό στις πρώτες συναντήσεις. Οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να προτείνουν δράσεις & μεθοδεύσεις προς διερεύνηση.»

«Το ενδιαφέρον που επέδειξαν διάφοροι εκπαιδευτικοί να παρουσιάσουν στην ολομέλεια του καθηγητικού συλλόγου εργασίες τους για τη διαμορφωτική αξιολόγηση τις οποίες πραγματοποίησαν με συναδέλφους τους κατά τη διάρκεια των βιωματικών εργαστηρίων, καθώς και ο αναστοχασμός και η ανταλλαγή απόψεων που αναπτύχθηκαν στη συνέχεια.»

Στοχασμός: μοναδικότητα εκπαιδευτικού πλαισίου & δυναμικής εκπαιδευτικής διαδικασίας

- Αυτή η διαδικασία (ανα)στοχασμού επιτρέπει στον εκπαιδευτικό:
 - α. να δώσει απαντήσεις στην αβεβαιότητα, τη μοναδικότητα και τις συγκρούσεις που ενυπάρχουν στις συνθήκες, μέσα στις οποίες δρα,
 - β. να πάρει συνειδητές αποφάσεις, που μπορούν να αξιολογηθούν με βάση δεδομένα που συλλέγονται για ανατροφοδότηση.

Ο ρόλος της επιμόρφωσης

- **Ανταπόκριση δράσης & επιμορφώσεων σε προσωπικά ερωτήματα & προβληματισμούς**
«Ότι γίνεται προσπάθεια τόσο οι επιμορφώσεις όσο και οι άλλες δράσεις που το σχολείο σχεδιάζει και υλοποιεί να αφορούν άμεσα τα δικά τους προσωπικά ερωτήματα και προβληματισμούς.»
«Μέσω των εστιασμένων επιμορφώσεων, ο κάθε εκπαιδευτικός έχει φτιάξει το δικό του μονοπάτι και μπορεί να ανταποκριθεί περισσότερο στις προσδοκίες των μαθητών του και να νιώσει ο ίδιος ασφαλής».

Το είδος της επιμόρφωσης

- Η ανάπτυξη μιας κουλτούρας διερεύνησης και υποστήριξης. Αναστοχαστικές πρακτικές μέσα από επιμορφώσεις εναλλακτικού τύπου:

«Στις επιμορφωτικές συναντήσεις υπήρξε ενεργός συμμετοχή των εκπαιδευτικών λόγω του ότι οργανώθηκαν βιωματικά εργαστήρια και δόθηκαν εγκυροποιημένα εργαλεία διαμορφωτικής αξιολόγησης για αξιοποίηση και παρουσιάσεις στην ολομέλεια. Γενικά, υπήρξε αρκετά ικανοποιητική εμπλοκή των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια των επιμορφωτικών συναντήσεων.»

«Βοήθησαν οι στοχευμένες δράσεις, οι οποίες αφορούσαν στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν: η οργάνωση βιωματικών εργαστηρίων για θέματα διαχείρισης τάξης, οι παρακολουθήσεις διδασκαλιών από εκπαιδευτικούς και η οργάνωση βιωματικού εργαστηρίου για θέματα ενσυναίσθησης με συμμετέχοντες τους/τις μαθητές/μαθήτριες των πιο «ζωηρών» τμημάτων του σχολείου.»

Σταδιακή ανάπτυξη της συλλογικής δράσης

- **Η συλλογική δράση: διαμορφώνεται μια αντίληψη του συνανήκειν και αναδεικνύεται ο ρόλος της αλληλεπίδρασης και του αισθήματος ασφάλειας που δημιουργεί στον εκπαιδευτικό**
 - «Το σχολείο έκανε τη διάγνωση αναγκών, επέλεξε το θέμα και έκανε το σχέδιο δράσης. Στήριξα το σχολείο με την εξεύρεση επιμορφωτών, ενθαρρύνοντας το να στηριχθεί περισσότερο σε δράσεις που είχαν το στοιχείο της αλληλεπίδρασης μεταξύ των εκπαιδευτικών του σχολείου, όπως παρακολούθηση διδασκαλιών από άλλους εκπαιδευτικούς, επιμόρφωση των εκπαιδευτικών του σχολείου από εκπαιδευτικούς του σχολείου.»
 - «Οι εκπαιδευτικοί ένοιωθαν ικανοποιημένοι και χαρούμενοι για το γεγονός ότι είχαν την ευκαιρία να συνεργαστούν σε ομάδες εργασίας, να μοιραστούν στην ολομέλεια απόψεις, βιώματα, δυσκολίες και προσδοκίες για το έργο τους και στη συνέχεια να εφαρμόσουν με τους μαθητές τους διάφορα έργα που προέκυψαν μέσα από τις διάφορες ομάδες εργασίας και αφορούσαν στην προώθηση της κριτικής σκέψης. Είχαν την ευκαιρία για παραγωγή νέου διδακτικού υλικού για την ανάπτυξη κριτικής σκέψης, αλλά και την ευκαιρία για γόνιμο διάλογο και επικοινωνία μεταξύ τους, γεγονός που συνέβαλε στη δημιουργία ενός θετικότερου κλίματος στο σχολείο.»

Ο συνεργατικός και συμμετοχικός χαρακτήρας του προγράμματος

- Η προοπτική της κοινότητας που δημιουργείται με την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευτικών στο πρόγραμμα, δημιουργεί σε πολλούς **αίσθηση ασφάλειας για την εφαρμογή καινοτομιών στην πράξη**, για διδακτικούς πειραματισμούς ή ακόμα και για την υπέρβαση θεσμικών περιορισμών, που σε άλλες συνθήκες οι εκπαιδευτικοί τους θεωρούν πολύ ασφυκτικούς.

Αποτελεσματικές πρακτικές

- Ομάδες εργασίας που σταδιακά διευρύνονταν
- Συνεργασία εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων

«Ο απεγκλωβισμός των καθηγητών από τον κλάδο τους και η επικοινωνία με εκπαιδευτικούς που διδάσκουν άλλα μαθήματα, λειτούργησε πολύ θετικά.»
- Συμμετοχή μαθητών & γονέων
- Δικτύωση σχολείων

Συγκρότηση επαγγελματικής κοινότητας μάθησης

«Μέσα από τις συζητήσεις με όλες τις ομάδες διαφάνηκε ότι το πρόγραμμα έχει βοηθήσει στο να γίνει ο σύλλογος μια κοινότητα μάθησης. Αναφέρθηκε από όλους/ες ότι μπήκαν στη διαδικασία να ανταλλάζουν απόψεις και ιδέες πάνω στις διδασκαλίες τους, καθώς και για τις διάφορες τεχνικές και εργαλεία που παρουσιάστηκαν στις επιμορφώσεις.»

Διαμόρφωση γνήσιας (ανα)στοχαστικής κουλτούρας

- Από τον τεχνικό στον πρακτικό και κριτικό στοχασμό
- Από τον ατομικό στο συλλογικό στοχασμό
«Ξεπερνώντας τον αρχικό τους φόβο ότι το πρόγραμμα θα λειτουργήσει επιβαρυντικά ως προς τις υποχρεώσεις που πίστευαν ότι θα απαιτεί, οι εκπαιδευτικοί έγιναν μια κοινότητα μάθησης. [...] φαίνεται πλέον ότι «ζεστάθηκε η μηχανή» και η ΥΕΜ «έριξε τους τοίχους» για να αλληλεπιδράσουν οι εκπαιδευτικοί και σε άλλους τομείς. Έχει πλέον υιοθετηθεί από το σχολείο μια κουλτούρα μάθησης. Δηλαδή, οι εκπαιδευτικοί πλέον, ακόμη και στα διαλείμματα, ανταλλάζουν ιδέες και απόψεις και δίνουν ανατροφοδότηση ο ένας στον άλλο για τη διδασκαλία του, τα εργαλεία που εφαρμόζει κ.λπ.»

Προϋποθέσεις

- Οι αναστοχαστικές πρακτικές να υιοθετούνται από όλους όσοι συμμετέχουν στο πρόγραμμα **(στοχαστικό μοντέλο υποστήριξης & συνεργασίας)**

«Ήταν μια ευκαιρία για εμένα να σταματήσω και να αναστοχαστώ ως προς την πορεία μου ως υποστηρίκτρια υπό το φως συγκεκριμένων παραμέτρων.»

Επαγγελματική μάθηση

- Υιοθέτηση στοχαστικής λογικής επαγγελματισμού :

Στοχασμός: βασική προϋπόθεση επαγγελματικής δράσης

α) αναστοχασμός – αυτοδιερεύνηση

β) συλλογικός στοχασμός – διερεύνηση και άλλων παραγόντων (Α.Π. – εκπαιδευτικό και κοινωνικό πλαίσιο...)

Η επαγγελματική κοινότητα μάθησης

- Η ανάπτυξη μιας επαγγελματικής κοινότητας μάθησης είναι η **βάση της βελτίωσης σε μια προοπτική μιας πραγματικής αλλαγής.**
- Η διαδικασία της ανάπτυξης μιας τέτοιας κοινότητας στο σχολείο περιλαμβάνει **«τη μετάβαση από μια κατάσταση περιορισμένης προσοχής στην αξιολόγηση και την παιδαγωγική σε μια κατάσταση στην οποία οι εκπαιδευτικοί και άλλοι συνήθως επικεντρώνονται σε αυτά τα θέματα και επιχειρούν σχετικές βελτιώσεις»** (Fullan, 2000).

Η επαγγελματική κοινότητα μάθησης....

- Απαντά ουσιαστικά στη λογική του περικλειστού θεσμικού πλαισίου, που δεν λαμβάνει υπόψη του το πραγματικό εκπαιδευτικό πλαίσιο.
- Προβάλλει μια εναλλακτική μορφή αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου.
- Αμβλύνει τη διάσταση ανάμεσα στην παιδαγωγική θεωρία και την εκπαιδευτική πράξη.